
Når egennavn blir en del av allmennspråket

SPRÅKSPALTEN

ERLEND HEM

erlend.hem@medisin.uio.no

Erlend Hem er instituttsjef ved Legeforskningsinstituttet, professor ved Universitetet i Oslo og leder av Gruppe for norsk medisinsk fagspråk. Forfatteren har fylt ut ICMJE-skjemaet og oppgir ingen interessekonflikter.

Det finnes mange eksempler på egennavn som er blitt selvstendige ord. Betegnelser som *alzheimer*, *tourette* og *parkinson* er nå blitt vanlige i allmennspråket og kan brukes uten stor bokstav.

Egennavn kan over tid bli et fellesnavn i dagligspråket [\(1\)](#). Det mest kjente norske eksempelet er kanskje betegnelsen *quisling*, om en landssviker eller forræder. Det finnes mange slike betegnelser også innen naturvitenskap og medisin, som måleenhetene *becquerel* og *celsius* og undersøkelsesmetodene *røntgen* og *pirquet* [\(2\)](#). Ordet *giljotin* kommer for øvrig fra navnet til den franske legen Joseph Ignace Guillotin (1738–1814).

«I mange tilfeller er forbindelsen til egennavnet blitt så svak at mange ikke lenger er klar over den»

I mange tilfeller er forbindelsen til egennavnet blitt så svak at mange ikke lenger er klar over den. Det kan gjelde *kneippbrød*, etter den tyske presten og naturlegen Sebastian Kneipp (1821–97), og *dopplereffekt* etter den østerrikske matematikeren Christian Andreas Doppler (1803–53) [\(2\)](#).

Det finnes også flere eksempler på sykdomsnavn som er utviklet fra egennavn. Matforgiftning med *Salmonella* kalles *salmonellose*, etter veterinæren Daniel Elmer Salmon (1850–1914), og infeksjonssykdommen *listeriose* skyldes bakterien *Listeria*, med navn etter kirurgen Joseph Lister (1827–1912) [\(2\)](#).

Av og til blir personnavn brukt uforandret om en aktuell hendelse som er forbundet med vedkommende. For eksempel, etter at statsminister Kjell Magne Bondevik i 1998 var åpen om sin egen sykmelding grunnet en depressiv

episode, dukket uttrykket «å ta en bondevik» opp (3). De fleste slike nyord er døgnfluer og forsvinner igjen etter kort tid.

Alzheimer, parkinson, tourette, asperger

Medisinen er full av eponymer, det vil si ord som er laget etter navn på personer (4). Denne tradisjonen er omdiskutert og blir gradvis forlatt, blant annet fordi mer beskrivende betegnelser ofte kan gi bedre forståelse av hva det dreier seg om.

Alzheimers sykdom har navn etter den tyske legen Alois Alzheimer (1864–1915). I massemediene har sykdommen i mange år blitt omtalt som *Alzheimers* eller *Alzheimer*. Når det i en nekrolog står at avdøde de siste årene var «plaget av Alzheimer», vil nok de færreste misforstå budskapet (5). Slik ordbruk er i ferd med å bli vanlig. Knapt noen stusser lenger over overskrifter som «Dette kan bremse alzheimer» og «Vaksine mot alzheimer kan være på vei» (5).

I 2015 skrev vi i Tidsskriftet at skrivemåtene Alzheimer, Alzheimers og alzheimer var slangpreget og derfor burde unngås (5). Men allerede året etter slo Språkrådet fast at slike kortformer må aksepteres: «Kortformer som alzheimer(s) og tourette(s) er å rekne som vanlege ord, så vi skriv dei med liten forbokstav.» (6) Slik står det også i de autoriserte ordbøkene, med eksempler som «lide av alzheimer», «pasienter med alzheimer», «å utvikle alzheimer» og «91-åringen fekk diagnosen alzheimer» (7). Bøyningen blir en alzheimer – alzheimeren på både bokmål og nynorsk.

«For at ord som opprinnelig var egennavn skal bli til fellesnavn, må det over tid brukes mye i offentligheten»

Andre eksempler er *tourette*, etter den franske legen Georges Gilles de la Tourette (1857–1907), *parkinson*, etter den britiske legen James Parkinson (1755–1824) (8) og *asperger*, etter den østerrikske barnelegen Hans Asperger (1906–80). Disse uttrykksmåtene er fremdeles regnet som muntlige, ifølge ordboka (9–11).

Foto: Dan P. Nørgaard

– Vi ville beholde barnet uansett, sier Jorunn Hallaråker Heggelund, mor til Noel (1). Til høyre KrF-nestleder Ida Lindvedt Røse

Flere tar abort når fosteret har Downs

Flere gravide får påvist fostre med Downs. Samtidig synker antall Downs-barn som blir født. KrF mener regjeringen har skylden. *Nyheter side 8-9*

Figur 1 Downs syndrom vil trolig etter hvert bli skrevet som et fellesnavn. Prosessen er i gang, slik denne forsiden av Aftenposten viser. Faksimile fra 29.10.2024.

For at ord som opprinnelig var egennavn skal bli til fellesnavn, må det over tid brukes mye i offentligheten. Et eksempel på dette er Bekhterevs sykdom (12), som gjerne omtales som *bekhterev*. Et annet er Downs syndrom, som gjerne forkortes til *Downs*, slik det nylig sto på forsiden av Aftenposten (figur 1). Ordet kan etter hvert endres til *downs*, dvs. med liten forbokstav, men neppe til *down*, som jeg tror lett vil kunne forveksles med å være nedfor, trist eller deprimert.

LITTERATUR

1. Henriksen AH. egennavn. Store norske leksikon. <https://snl.no/egennavn> Lest 30.10.2024.
2. Vannebo KI. Fra egennavn til fellesnavn: Klondyke, Kneipp og Quisling. Oslo: Cappelen Damm, 2014.
3. Vinje F-E. Norsk grammatikk: det språklige byggverket. Oslo: Vidarforlaget, 2018: 81.
4. Hem E. Downs syndrom eller Down syndrom? Tidsskr Nor Legeforen 2020; 140. doi: 10.4045/tidsskr.20.0689. [CrossRef]
5. Hem E, Rosness TA. Senil og dement. Tidsskr Nor Legeforen 2015; 135: 1764–5. [PubMed][CrossRef]
6. Språkleg førstehjelp. Statsspråk 2016; nr. 2: 3.

7. Bokmålsordboka og Nynorskordboka. alzheimer.
<https://ordbok.uib.no/perl/ordbok.cgi?OPP=Alzheimer> Lest 28.10.2024.
 8. Faiz KW, Pihlstrøm L. Parkinsons sykdom og parkinsonisme. Tidsskr Nor Legeforen 2017; 137: 298. [PubMed][CrossRef]
 9. Det norske akademis ordbok. tourettes. <https://naob.no/ordbok/tourettes>
Lest 28.10.2024.
 10. Det norske akademis ordbok. parkinson.
<https://naob.no/ordbok/parkinson> Lest 28.10.2024.
 11. Det norske akademis ordbok. asperger. <https://naob.no/ordbok/asperger>
Lest 5.11.2024.
 12. Bokmålsordboka og Nynorskordboka. Bekhterevs sjukdom.
<https://ordbokene.no/nob/bm,nn/Bekhterevs%20sjukdom> Lest 5.11.2024.
-

Publisert: 8. desember 2025. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.24.0580

Mottatt 5.11.2024, godkjent 30.12.2024.

Opphavsrett: © Tidsskriftet 2026 Lastet ned fra tidsskriftet.no 3. juli 2026.